

POVSTÁNÍ Z POKLEKU

Pražské bohoslužby v šedesátých letech 20. století IV.*

Zora Procházková & Jan David

Zdeněk R. Nešpor (ed.)

Sociologický ústav AV ČR, Praha

Getting Up from the Knees. Religious Services in Prague in the 1960s IV.

Abstract: The last part of academic edition of an exceptional source depicting (records from) observations of Prague Christian churches' services in the mid-1960s, supplemented with a contextualizing introduction and historico-religious footnotes by the editor. The specificity of the material is that the original source takes the form of (commented) participatory observation, it is very open and at the same time it contains material from (almost) all existing churches and religious societies, respectively individual parishes, congregations and places of worship in the city of Prague. Due to its length the edition was divided into several parts; this fourth and last part contains the second part of Roman Catholic worships (churches P–Z), and the conclusion of the manuscript, essay on the nature of preaching.

Keywords: Czechoslovakia – religion; modern religion; religion under communism; Prague; anthropology of religion; worship; Roman Catholic Church

[První díl edice obsahoval úvod a popis bohoslužeb menších křesťanských denominací, druhý díl byl věnován Českobratrské církvi evangelické a Církvi československé (husitské) a třetí římskokatolickým kostelům A–N].

* Edice vznikla v rámci projektu GA ČR, reg. č. 21-01429S, a s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace, RVO č. 68378025; editor za tuto podporu děkuje. Ediční zásady jsou uvedeny v úvodu, který byl publikován v *Lidé města* 23, 2021, 3, s. 375–379.

113. Kostel sv. Petra na Pořící, Nové Město, Biskupská ul.

18. 6. 67, 10.30 hod., přítomno asi 75 lidí

Když se na svátek sv. Vojtěcha četl pastýřský list o přípravě oslav tisíce let trvání pražského biskupství, rozhodli jsme se, že si list půjčíme a opíšeme. Sháněli jsme jej marně na několika farách (zvláště u Jindřicha nás pan farář div nevyhnal, stál nad námi na schodech jen v košili přes velké břicho jak texaský kowboj), až nám jej po telefonu slíbil důstojný pán zde u sv. Petra. Zřejmě litoval, když jsme skutečně přišli, neboť list je dlouhý a kdybychom si jej opisovali na místě, jak jsme původně chtěli, tak bychom jej mnoho vyrušovali; rozhodoval se, jestli nám ho má půjčit do odpoledne. Vyběhli jsme z práce jen tak a nevypadali jsme moc důvěryhodně, ale nakonec zvítězila jeho zřejmě vrozená dobrota a tak jsme získali text, který také zde uvádíme při kostele Zvěstování Panny Marie.¹

Nesmělý, trochu bázlivý a dobrý, přesně tak vypadá pan farář i při kázání. Přijde až doprostřed kostela k lidem mezi lavice a sklopí oči. Čte znovu jednotlivé verše epištoly a evangelia a rozvádí a přibližuje myšlenku po myšlence. Připadáte si jako ve škole, pan katecheta je hodný, nevyvolává. Také se nedívá přísně, ani povýšeně, spíš na něm leží trochu tísně. Tak nesměle i chodí. Ale zase se rozzáří, to vždycky, když z tísně se uteče k Bibli a čte další verš, a když u něj znovu a znovu říká, jak se má projevit lidská dobrota a zbožnost. Jsou tři druhy lidí, říká: zdají se a nejsou, nezdají se a nejsou, nezdají se a jsou. A jen ti, jež skutečně jsou – dobří a zbožní – a navenek to většinou není vidět, jsou ti správní. A když říká na závěr: Radujme se, neboť Bůh je nám zároveň otcem, bratrem i přítelem. Pamatujte si: otcem, bratrem i přítelem.

Mše je sloužena latinsky a u oltáře, nikoliv čelem k lidu, jak jsme si už pomalu zvykli. Je to výjimečný případ pražského kněze, který nespěchá s reformu liturgie. Tolik změn najednou, to je práce! myslí si asi. Já to už do pense vydržím při starém.

114. Kostel sv. Petra a Pavla v Bohnicích [, Bohnická ulice]

6. 8. 67, 7.30 hod., přítomno asi 65 lidí

Hned u dveří stál asi osmnáctiletý hoch, který se plně účastnil bohoslužeb. Byl tu s dívkou, a ta byla neobyčejně otrávená. Kromě nich tu bylo asi 5 mladých kluků (dva i u přijímání), pár stařečků a zástup starších žen. Dále dvě asi pětileté děti,

¹ Č. 140.

kteří si během mše hrály po celém kostele, asi deset lidí ze sousedního ústavu, většinou s obličejí všelijak poznamenanými a já – s tváří napuchlou jako meloun.

Pan farář by jistě zvládl nehoráznější společnost, uvnitř byli všichni poměrně spořádaní a své hádky (na příklad o peněžích, jak jsem je vyslechl mezi dvěma přítomnými po cestě v autobusu) si nechali až na potom. Kněz je energický pán, připadá mi jako polní kurát. Má vysoký důrazný hlas. Mše, sloužená čelem k lidu, má spád a to je vždy sympatické. Kázání je pokračováním čteného cyklu o svatém Pavlovi, ve kterém se o apoštolovi národů dovídáme známé věci, jako že hodně cestoval, že organisoval sbírku pro jeruzalémský sbor, že byl v mnohých nebezpečnostech na zemi i na moři atp. Že Pavel, který znal světové kultury, boří hranice mezi židovstvím, křesťanstvím a římanstvím, od všech nepochopen nezatrzuje se a nestará vlastně o nic jiného, než aby byl dobrým pastýřem svých sborů. Je položena je jedna zajímavá otázka: Co by dělal člověk Pavlovy víry a Pavlova formátu v dnešním světě? Zřejmě by to zajímalo i pana faráře, protože odpověď nám zůstal dlužen. A to je nakonec dobře. Odpovědět by mohl právě jen člověk Pavlova formátu – a to nakonec jen svým činem.

115. Kostel sv. Petra a Pavla na Malvazinkách²

23. 4. 67, 9.30 hod., přítomno asi 120 lidí

Empirový tmavý kostel na Smíchovském městském hřbitově. Slouží zde týž kněz (i týž ministrant), kteří jsou v 8 hodin u sv. Václava. Mše je dnes slavná,³ zpívá sbor, a i to je zřejmě sbor od sv. Václava, je velmi dobře secvičený. Kněz je obřadný a strohý, čímž chce zřejmě zdůraznit svátečnost chvále. I pastýřský list, jenž dnes čte, spíš přednáší než prožívá. List sám je tak zajímavý, že jsme se rozhodli někde si jej půjčit a opsat a po delším úsilí se nám to podařilo. Uvádíme jej u kostela Zvěstování Panny Marie, ve které jsem jej slyšel poprvé.

116. Kostel sv. Petra a Pavla na Vyšehradě

14. 8. 66, 9.30 hod., přítomno kromě turistů asi 50 věřících

Kostel je uvnitř velmi tmavý a smutný. Mše je latinská, zpívaná chrámovým sborem. Kněz středních let, obrýlený, kázal téměř až od oltáře (mimořadně

² Není jasné, o jaký kostel vlastně šlo. Hřbitovní kostel na Malvazinkách je zasvěcen sv. Filipu a Jakubovi a není empirový, nýbrž novorománský.

³ *Missa solemnis*, na rozdíl od zpívané mše (*missa cantata*) zmiňované v předchozím díle edice.

docela pěkným hlasem). „Kázání“ bylo vlastně jen referátem, nabitým historickými fakty a letopočty z dějin obřadů. Jak se vyvíjely, jak pokračovaly, kdo co přinesl nového ze svatých mužů. Tato celá řeč se rozhodně nehodila pro zdejší posluchače, kteří se skládali jednak z lidí starých, hlavně žen, jednak z lidí, kteří plnili povinnost své církve jen přítomností těla, když duchem – nahlas, řešili své běžné problémy. Třetí druh „zúčastněných“ pobíhal volně po kostele s fotoaparáty. Ale bylo zde i několik lidí, kteří svou mši hluboce prožívali. Kázání na ně působilo dojmem, že je buď součástí nějakého cyklu, nebo že vysvětluje soukromé bádání duchovního, který pak ve svém objevném zaujetí spěchá své poznatky předat i tam, kde nenajde ochotné posluchače. Jak by také našel? Čím jsou takové věci a záležitosti v očích staré ženy? – Varhanní píšťaly jsou tu rozděleny do dvou částí na kůru. Odtamtud také sbor zpíval své litanie a písně, z lidí dole jim nesměle pomáhala jedna z věřících. Zpěvavé čtení epištoly zkusil také ministrant. A velmi mile se pletl.

117. Kostel sv. Prokopa v Braníku, Školní ul.

24. 10. 65, přítomno asi 65 lidí

Zdejší farnost spravuje důstojný pán ze Lhotky, kde jsme jej slyšeli několikrát. Je to silný kněz s rozduřeným hlasem a také dnes horlil, a sice o zpovědi, o přijímání a o tom, že katoličtí muži chodí málo ke zpovědi, asi je to ponižuje, či co. Kázání bylo krátké, takže jsem nakonec vydržel strach, jestli neukáže prstem na mne jako na vzor špatného katolíka.

O důstojném pánovi se povídá, že ze svého platu vydržuje svou starou maminku a tohleto – víc než jakýkoliv silácký projev – je pravý důvod proč si ho vážíme; a snad je to u jiných lidí také tak.

118. Kostel sv. Prokopa na Žižkově, Sladkovského nám.

6. 8. 67, 9 hod., přítomno asi 320 lidí

Snad díky postrannímu vchodu je tento velkokostel trochu útulnější, než podobná monstra, budovaná pro vnější okázalost buržoasních předměstí, neboť člověk je blíž oltáře a hned pod kazatelnu, přijde náhle doprostřed architektury a do středu věřících. Byli jsme zde už několikrát, ale kázání jsme neslyšeli. Jednou byl nějaký svátek, jindy četl kněz pastýřský list, a to s takovou kyprou citovostí, že nám před očima vyvstala tvář Apollinairova – jen trochu kulatější – a jeho těstovité, přerývané písmo.

Dnes tedy je kázání a to na text o milosrdném samaritánovi. Ten se sice dnes nečte, ale četl by se, kdyby současně na tuto neděli nepřipadl svátek Proměnění Páně. Nevím, jestli je důstojnému pánu líto, nekázat letos na tento krásný příběh, nebo jestli má kázání připraveno již od loňska – zkrátka milosrdný samaritán. Dnes sahá člověk po hvězdách, začíná, má všechny vymoženosti, žije příjemně, ale jeho nitro se nezměnilo. Nezměnilo. Je stejně necitelný k utrpení druhých, jako Žid v podoběnství. A žádný pokrok není opravdový, pokud se člověk nezmění v srdci. Stejně jako kdysi i dnes nás usvědčuje podoběnství o samaritánovi, potřebujeme ho znovu slyšet. On poskytuje ne jen první pomoc, on dává všechno, co je potřebné. My víme, že tímto pokorným pomocníkem je vlastně Kristus, on je tím milosrdným. Ale my se mu máme snažit podobat. Hlavně v té nejdůležitější vlastnosti samaritánově, že pomáhá samozřejmě a bez nároku na odplatu. Naopak: s vyhlídkou na to, že Žid, až se uzdraví, bude jím dále pohrdat. – Kněz má jasný hlas, dovede být patetický a svůj výklad prožívá.

119. *Kostel sv. Rocha na Žižkově, Olšanské nám.*

23. 7. 67, 9 hod., přítomno asi 170 lidí

Tento nejstarší žižkovský kostelík je také nejmenším. Uvnitř je plný, lidé stojí až u zdí kolem dokola, je vám jich líto, neboť jsou většinou starší a už si není kam sednout. Důstojný pán slouží vskutku uprostřed nich. Je to muž středních let, trochu schýlené hlavy a řídkých vlasů, pokora a nesmělost – ale ne bázeň – charakterisují nejen jeho pohyby, ale i hlas. Dnes není kázání, místo něj čte se pastýřský list Otce biskupa. „Zamysleme se nad společenstvím věřících,“ začíná. – Cožpak je to správné, že se vzájemně tak málo známe? Jste spolu kolem oltáře, spolu u stolu Páně a přitom o sobě tak málo víte. Všechné technické spojovací prostředky jsou dnes vynalezeny, ale spojení člověka s člověkem je problém, lidé si zůstávají cizí. Pro nás křesťany je vzorem lidských vztahů svatá Trojice; tři osoby v dokonalé jednotě. Právě tak máme být i my navzájem spojeni ve víře. Nejsvětější Trojice by měla být vzorem všech společenství, státu, církve, rodiny. Obnovu církve musíme začít promyšlením tohoto tajemství. Na závěr citován Augustinův spis o sv. Trojici. – Kněz přidal prosbu, abychom se nad tímto pěkným pastýřským listem zamysleli, zvláště pak nad slovy sv. Augustina. Pak četl prosby: Modleme se za dnešní svět, církve, papeže, arcipastýře kardinála Josefa [Berana], ordináře Františka [Tomáška], náš národ, všechny naše kněze, všechny, kdo v národu pracují k dobrému, atd.

120. Kostel sv. Salvátora na Starém Městě, Křížovnické nám.

22. 1. 67, 10.30 hod., přítomno asi 100 lidí

Na hrozném náledí jsme po Karlově mostě spíš dojeli, než došli na bohoslužbu do tohoto kostela, která se koná v sakristii. Celá vznešená loď kostela se musela přejít, aby bylo dosaženo prosté místnosti, kde byly židle, vzadu harmonium, na nějž hrála žena středních let. Její silný zpěv zastřel nesmělý projev všech ostatních. Zpívalo se (je to jediný kostel v Praze) slovensky. Místnost byla za chvíli úplně plná lidí. Stáli jsme a byli na tom tak, že jedním okem člověk mířil na zátylek osoby před ním stojící a druhým občas uviděl kněze. Mše byla latinská, kněz je Čech. Má pěkný, jasný hlas a zvláště podmanivě četl evangelium: pomalu a s dramatickými pausami. Před kázáním četl ještě pastýřský list o dobré vůli. Kázání samo pak bylo na Mat[oušovo evangelium] 20, 1–16. Kněz velmi pěkně rozebral a navodil atmosféru celého příběhu. Dokonce volil i moderní termíny (předák skupiny dělníků a pod.). Začal tak obsírně, že jsme pět minut nevěděli, co chce říci. Konflikt mezi dělníky a hospodářem počal už během dne a s příchodem nových pracovníků se stupňoval. Oni v zásadě nepochopili pána, jenž najímá ne jen proto, aby byla vykonána práce, ale aby mohl projevit svůj vztah k lidem. Aby mohl odměnit všechny. Oni mají být hrdí na to, že se jim prvním dostalo pozvání. Jejich radost má růst. Tak to bude i u nás, jestliže ne našimi, ale Božími měřítky budeme vidět Jeho konání. Kázání bylo čím dál lepší, ale co platno, tak pomalu spělo ke konci a tak pomalu se zlepšovalo, že víc rostla naše únava v nabitě místnosti. Konce jsme se nedočkali, neboť jsme oba téměř omdleli.

121. Kostel nejsv[ětějšího] Srdce Páně na Vinohradech, nám. Krále Jiřího

5. 2. 67, 9 hod., přítomno asi 320 lidí

Velká prostora zaplněná lidmi a zvláštní moderní výzdoba na nás udělala mohutný dojem. Přijímání věřících bylo před mší. Bohoslužba začala přesně, a sice silným hřímáním varhan. Mladý kněz energickými pohyby přehazoval mikrofon z jedné strany na druhou, tak jak ministrant přenášel mešní knihu na oltáři. Pak četl plným hlasem 13. kapitolu epištoly ke Korintským a oba jsme vzpomínali na toto čtení před rokem. Kázání bylo čtené a špatné. Autor v něm rozměňoval a zesvětšoval Pavlův text, jakoby zástup posluchačů byli jen lidé praktičtí a přízemní. Lásku požadoval jako oporu manželského a společenského života a zdůrazňoval její přednosti v moderním světě. Z Pavlova požadavku dokonalé lásky při tom mnoho nezbylo. Mše latinská.

122. *Kostel Stětí sv. Jana Křtitele v Hostivaři, Kostelní⁴ ul.*

6. 8. 67, přítomno asi 70 lidí

Není možné spolehnout se na pražské tramvaje a tak přicházím do tohoto venkovského kostelíka pozdě. Kostel už je plný lidí, ale mnoho se jich tam nevejde. Starší kněz menší postavy s vystouplým bříškem už mluví. Mluví od oltáře dost civilně o tom, jak vznikly názvy Města Tábor a blízkého rybníka Jordán. To nejsou zásluhy husitů a jejich válek, ale jsou to názvy míst, kde se Kristus proměnil před Petrem, Jakubem a Janem. Tak jako každý člověk, tak i Ježíš měl některé osoby, které miloval víc než všeobecnou láskou, jakou miloval všechny lidi. Tito učedníci byli jeho vyvolenými. Právě jim ukázal tímto způsobem takovou špěhýrku do slávy, která je čeká, vydrží-li až do konce. Nás Ježíš miluje láskou všeobecnou. To není jen nějaká všelijaká láska. To je láska, která šla pro nás na smrt a může být větší důkaz něčeho milování? My tady na světě máme mnoho utrpení, které není větší, než jaké měl Kristus. My však je snášíme hůř, nežli on to své pro nás. A proto ho snášíme špatně, že o něm Ježíši neřekneme. Ano, my mu máme všechno o nás říct, pak on může být naší posilou, naší záchranou. Mluvme s Ježíšem často na modlitbách a nic nezamlčme. Amen. To jsou tak zhruba myšlenky dnešního kázání. Kněz mluví bezpečně bez poznámek. Budí dojem spolehlivého, poctivého člověka, který vydrží až do konce.

123. *sv. Štěpán, Nové Město, Štěpánská ulice*

22. 10. 67, 11 hod., přítomno asi 140 lidí

Opravdu mladý kněz s přísným špičatým obličejem a bujnými tmavými vlasy. Na kazatelně stojí bez hnutí, rukama opřené o obrubu a snaží se o pathos. – Příběh dnešního evangelia (Luk[áš] 8, 40–56) nám ukazuje dva příklady neobyčejné víry. Máme my takovou víru? Jsme v roce víry, musíme svou víru zkoumat. Nemáme také sklony zapochybovat o Bohu, neříkáme: kdyby byl Bůh, nemohl by se dívat na vraždění a utrpení ve světě? Nezapochybujeme ve chvílích svého utrpení? On ve svých úradcích všechno to dělá jen pro naše dobré. Nemyslí tak jako my na naše okamžité pozemské blaho, na těch sedmdesát let tady, vede nás k věčné blaženosti. Utrpení, která sesílá, jsou zkoušky, on jistě ví, jak dopadneme, ale nás tím upevňuje a vrací na cestu ke spáse. – Hlas potměný, trochu jako Pivec, oči se dvakrát pozvednou k nebi.

⁴ Dnes Domkářská ulice.

Kaple sv. Terezičky vznikla v letech 1936–37 jako provizorní bohoslužebný prostor salesiánského ústavu v Kobyliších, počítalo se s její rychlou náhradou skutečným kostelem. Komunistický převrat tomu zabránil, ústav byl zrušen, avšak kaple nadále mohla sloužit. Foto J. David, asi 1967.

124. Kostel sv. Terezičky v Kobyliších,⁵ Čimická ul.

13. 8. 67 přítomno asi 130 lidí

Mši zde slouží pan farář z Bohnic a tak jako kázání slyším pokračování cyklu o některých svatých. Stále ještě sv. Pavel – tedy ne Pavel, ale souhrn patetických vět, přednesených snad s ohněm, ale bez logiky. Svatý Pavel, obyčejný provinciální Žid je velký ve chvíli, kdy pochopil, že Boží vůli se musí podrobit beze zbytku. Stává se silnou osobností právě proto, že stojí na skále Boží jistoty. Odkaz Pavlův pro toho, kdo jej dnes chce následovat, je v těchto věcech: plná

⁵ V šedesátých letech se vlastně jednalo o kapli, která byla na kostel sv. Terezie od Dítěte Ježíše rozšířena teprve v letech 1997–2000.

Po pádu komunistického režimu byla v letech 1997–2000 kaple sv. Terezičky podle nového projektu Václava Maška přestavěna na nynější kostel sv. Terezie od Dítěte Ježíše. Foto Z. R. Nešpor, 2023.

důvěra k Bohu, přijetí milosti od něj a všestranná oběť jeho dílu. Asi od poloviny kázání přechází pan farář na sv. Augustina. Světec, který žil v době tak podobné naší, kdy byl svět rozdělen a plný skepse. Dovedl vpojit antickou kulturu do židovského myšlení křesťanů a to uhlazeností své filosofie a hlavně svojí láskou. Po sv. Janu evangelistovi je sv. Augustin naším dalším symbolem lásky. Důstojný pán má ostrý vysoký hlas, před nímž není úniku v této jednoduché místnosti. To totiž není chrám v běžné podobě, je to obdélníková místnost s rovným stropem, v postranních zdech nahoře tři obyčejná okna. Zvenku byste marně hledali i jen křížek na střeše. Mše je česká, kněz ji slouží s úctou a jaksí uprostřed věřících, všichni, co jsou tady, cítí velikost bohoslužby, jsou do ní vtažení a plně se jí účastní.

125. Kostel sv. Tomáše na Malé Straně, Letenská ul.

11. 6. 67 přítomno asi 35 lidí

Kázání bylo přesně na text Luk[ášova evangelia] 5, 1–11. Kněz se držel úzkostlivě příběhu, přiblížil snad jen trochu tehdejší atmosféru, při níž byl učiněn zázrak. Soustředil se pak na reakci apoštola Petra a na porovnání tohoto Petra s oním, kdy mu bylo řečeno: Ty jsi Petr, to je skála. Až v závěru vzal kněz v úvahu naši současnou přítomnost a řekl, že i my dnes můžeme všechno opustit a jít za Ježíšem. Je to člověk středních let a trochu zastřeného hlasu, slouží v 9 hod. u sv. Josefa. Snaží se trochu mluvit s patosem, ale jeho projev je nepřesvědčivý a suchý. Epištolu a modlitby četl jeden starý ministrant. Mše byla sloužena vprostřed kostela, dosti v nouzovém prostředí, protože kostel je v generální opravě. Malba zdí, fresek a malba klenby už je hotova, na ostatním se pokračuje. Celý kostel voní barvami. A ta vůně a pohled na strop jsou zde těmi nejsilnějšími dojmy: od fresek na stropě se prostě nelze odtrhnout. Jsou nádherné. Namalovány skutečně z pohledu, třeba freska mytí nohou, to je opravdu zážitek.

Já jako evangelička jsem vyslechla už mnoho a vím tedy, že vrchol katolické mše není kázání ani kněz sám, ale vrcholem že je ono slavné a zázračné proměnění a potom přijímání. Víím, že to je nejdůležitější část mše a mohu zde říct, že i chápu, že to tak je; pro mnoho a mnoho lidí věřících a já je chápu, když oni v sobě vědí, že to je vrchol mše. Zároveň si ale jen tak pro sebe myslím, a zde to podotýkám, že je neméně důležitý i projev kněze, který mši slouží a který je zde přítomen živý a jako příklad. Věřící, který sedí v lavici má přece schopnost vycítit, jestli kněz činí různé úkony z tradice, ze zvyku nebo ze svého přesvědčení, podle svého srdce. Natož když potom promluví: to věřící ne jen vycítí, to pozná! Vždyť přece když hrají dva či více klavíristů tutéž skladbu, stává se, že jeden z nich strhne obecenstvo. To není tím, že by ji uměl zahrát lépe, čili techničtěji, ale že do skladby vloží své srdce. To se pozná. To se bezpečně pozná. Vklad srdce kněze do bohoslužby je pro mne, jako evangeličku, hrozně důležitý, protože tím je určen vztah kněze k Bohu, to jest vztah, který nemám nejmenší právo posuzovat, ale který při mši a při kázání vidím. Tím je mi dáván příklad pro mou kolísavou a nedokonalou víru. Ano, jsem přítomna mši a jejích vrcholných částí a se vši upřímností a opravdovostí se jí zúčastním, ale stačím ještě vycítit, jsem-li sama v tomto aktu, nebo s knězem. A to není málo.

126. Kostel Nejsv[ětější] Trojice v Košířích, Plzeňská ul.

6. 8. 67, 11 hod., přítomno asi 80 lidí

Prostý jednolodní kostel na bývalém malostranském hřbitově. Od oltáře nesmělým hlasem promlouvá pan farář, kterého jsme kdysi slyšeli u [sv.] Jana Nepomuckého. Je to tedy jistě již jeho třetí mše za dopoledne.

Kristus není jen člověk, to by byl jistě krásný vzor pro nás, protože bychom v něm měli dokonalého myslitele a znalce lidského nitra. Byl by to pro nás jedinečný učitel. Ale Kristus není jen člověk, je současně i Bůh. To je to hlavní, co nám zjevuje Jeho proměnění. Jeho rozzářená tvář a hlas z nebe jsou toho pečeti, stejně jako bělost Jeho šatu dává svědectví o Jeho nevinnosti. A tak Ježíšova slova jsou slovy Božími, jsou pro nás závazná. Nepoučují nás – prikazují nám. Nad Jeho myšlenkami nemůžeme uvažovat a mudrovat, jsou pro nás autoritou bez diskuse. V evangeliu jsme ještě četli o radosti apoštolů a o jejich touze přebývat s Mojžíšem, s Eliášem a s Kristem. Pohledme na náš kostel, je také příbytkem Mojžíše a Eliáše – neboť jejich slova zde často zaznívají, a je ještě víc příbytkem Kristovým. Přicházíme sem rádi a čerpejme sílu z proměny, již jsme zde účastny.

127. Kostel Nejsv[ětější] Trojice na Novém Městě, Spálená ul.

19. 2. 67 přítomno asi 110 lidí

Kostel je nově vymalován, ale je temný a tak i nadále budí dojem sešlosti. Kněz je přísný, trochu spěchá a zvláště hlasem nám připomíná herce Dubského v některé nesympatické roli. Kázání má být snad o proměnění (dnešní ev[angelium] je Mat[ouš] 17, 1–9 a epištola Ef[ezským] 5, 1–6), ale je poněkud nejasné. Kristus se ukázal v slávě jen některým, ale ani ti jej nepochopili ihned. Ostatní jej těžko chápou i po vzkříšení; proto apoštolové nesměli nic o jeho proměnění zatím říkat. Půst je taková doba k očišťování člověka po celoroční všednosti a spočívá v tom, že se máme snažit, jak říká Pavel, abychom byli svatí, u vědomí, že se spolu s Kristem proměníme. Nakonec se dozvídáme – a to všechno v pěti minutách – že hned v Indii a Číně je způsoben neznalostí a nedodržením 6. a 9. přikázání a že nás II. vatikánský koncil vyzývá, abychom se stále více posvěcovali a tím posvěcovali celý svět.

Byly to takové glosy k epištole a k evangeliu. Odešli jsme po kázání, protože nám byla hrozná zima a díky čerstvým dojmům z té promluvy nás napadlo, že by bylo dobré, kdyby Indie a Čína byly křesťanské, ale to je nejvíc v rukou Božích. Pokud je to v rukou pana faráře, nevypadá na to, že by šel misionářit.

128. Kostel Nejsv[ětější] Trojice na Novém Městě, Trojická ul.

10. 7. 66, 9 hod., přítomno asi 90 lidí

Do kostela se z ulice sestupuje dolů, přes plot kouká vlastně jen jeho věž. Seděli jsme v poslední lavici, všechna místa byla obsazena. Epištolu četl mladý ministrant, jehož rezavé vlasy byly moc pěkné, přišel pak vybírat peníze a jistě měl úspěch.

Kněz byl středních let, černých hladkých vlasů a jak jsme viděli, kulhal. Kázání začal příhodou malíře B[artolomea] Murilla, který, když umíral, zavolal si kněze. S knězem šel mladý ministrant. Když přišli k malíři, byl ministrant tak okouzlen kolem rozloženými obrazy, že zapomněl opatrovat kadidelnici a ta zhasla. Knězi i jeho pomocníkovi pomohl z rozpaků malíř. Vzal vystydý uhlík a na stěnu načrtl tvář Krista. Ministrantovi se to tak líbilo, že řekl, že by chtěl také umět tak kreslit. Murillo mu odpověděl snad svou poslední větou: Lépe je nosit jeho (Krista) v sobě. Na tuto příhodu navázal kněz kázání, právě o rozporu Kristovy přítomnosti v nás. Mluvil prostě, srozumitelně a pěkně. Mše se zúčastnili i ptáci, kteří mají někde v kostele hnízda. Jinak by prostor potřeboval nutně vybilít. Přijímání vypadalo tak, že kněz stál a lidí přicházeli k němu a to bylo pěkné; neboť chůze činí panu faráři asi potíže.

129. Kostel sv. Václava v Dejvicích, Proboštská ul.

18. 12. 66, 10 hod., přítomno asi 130 lidí, kázal d[ůstojný] p[an] Korchňák

Zvnějšku normální starý kostelík. Vejde se na dvorek, ze dvorku do předsínky, kde je výstavka, jak vypadal kostel před rekonstrukcí a tabule s barevně vyznačenými časy bohoslužeb ve všech hlavnějších katolických kostelích. Zato vnitřek je překrásný, snad vůbec nejpěknější kostel, jaká jsem kdy viděla. Prostý, účelný, stylově čistý, milý. Vpředu kulatý výklenek s nepřímým osvětlením, kde na stropě jsou obnovené fresky, pod nimi prostý stůl, na něm podélný, bílý ubrus, mše se slouží čelem k lidu. Jinak lavice, vzadu kůr a varhany, škoda, trochu chrčely. I ostatní doplňky navržené architektem a provedené umělcem.

Epištolu četl mladý ministrant a to je příjemné, lidé víc sledují hoča, nežli by sledovali kněze už jen jaksi z obavy, aby nezaškobrtl, a také mu víc věří. Při mši nebyl sborový zpěv, ale asi tři děvčata na kůru zpívala litanické vánoční zpěvy, což bylo nezvyklé. Zdejší kněz je spíš menší, starší člověk, který mluví dost špatně česky, snad Ukrajinec. Mluvil pomalu a zřetelně, koncovky protahoval a zdůrazňoval. Mluvil na téma: Připravujte cestu Páně... Řekl, že se

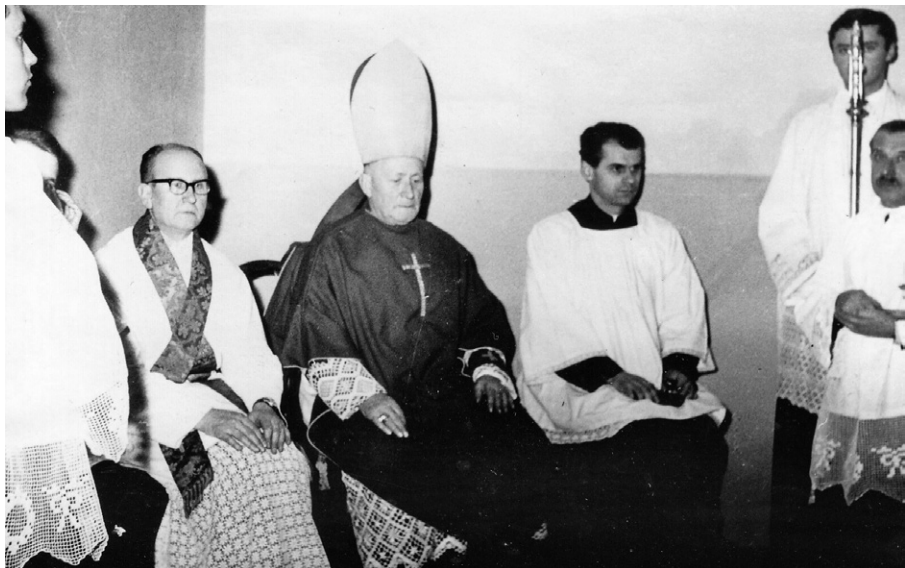
máme soustředit ne na světské radosti kolem Vánoc, ale že máme připravit svůj vnitřek k vánočnímu přijetí Pána. Všechny naše nectnosti, zloby, hříchy, jsou hrboly na cestě, kudy má Ježíš k nám jít, je nutno všechny balvany odstranit. Kázání bylo krátké, ale přes dobré myšlenky jaksi nezúčastněné.

130. Kostel sv. Václava v Nuslích, Vladimírova ul.

9. 3. 67, 18 hod., přítomno asi 350 lidí, mši sloužil biskup František Tomášek

Už před půl šestou jsme se šli podívat do kostela, abychom viděli, vejdemo-li se tam ještě. Ale mohli jsme čekat ještě celých 15 minut a pak jsme vešli a zvědavě se dívali a čekali na slavnostní příchod administrátora pražské arcidiecéze. Přišel 10 minut před 18 hodinou, uveden několika ministranty přešel na pravou stranu kostela a zatím, co věřící zpívali, biskup se převlékal za pozornosti všech. Když mu dali na hlavu mitru a do ruky hůl, tak člověk věřil, že to je pan biskup. Mše začala, lidé horlivě odpovídali, pamětlivi připomínky pana faráře, který, jak se mi zdálo, měl tak trochu trému. Mše byla recitovaná a tak čtení z Písma bylo mnoho a bylo různě aranžováno. Když se pan biskup klaněl před oltářem, vysokou čepici mu sundali a hůl podrželi. A když konečně vystoupil na kazatelnu, tak také tyto odznaky své hodnosti nechal dole. Kázání, které trvalo asi 25 minut, začalo:

Když vejdemo do tohoto hezkého, obnoveného kostela (po požáru a loupeži), hned nás zaujme velký kříž a na něm Spasitel. Není to jen tento symbol, ale je to skutečná oběť, která se zde uskutečňuje při každé mši, jež nás sem znovu přivádí. Když už přemýšlíme o významu Velikonoc a o utrpení Páně, myslíme také na osoby, které se pohybovali kolem Ježíše. Zamysleme se dnes nad postavou Jidáše, také „učedníka“ Krista Pána. (Nyní se dost dlouho Jidášem obíral.) Zmínil se o poslední večeři, při níž i jemu myl Kristus nohy a při níž dal jasně najevo, že jej zradí. Zamýšlel se nad zradou a nad sebevraždou Jidáše. Při této příležitosti řekl, že je nekonečná milost Boží, ale jen zde na zemi, při posledním soudu bude nastolena jenom spravedlnost. (Tento výrok jsem si dobře zapamatovala a dost dobře nerozumím, kam by se poděla právě ve chvíli pro člověka nejtěžší, milost, milosrdenství, láska Ježíšova. Kdyby nebyla o posledním soudu, co by nám byla platná zde na zemi?) Potom pan biskup mluvil o dnešních lidech, hlavně mladých, o sobectví, které proniká do života, o bezvýchodnosti pocitů dnešních lidí při poměrně hmotné uspokojenosti. Citoval jeden článek z novin (zřejmě Literárek), kde sociologové, filosofové a jiní hledají pro člověka něco vyššího, k čemu by měl směřovat. A zatím je to zde již dávno dáno Božím

Biskup František Tomášek, tehdy ještě jen apoštolský administrátor pražské diecéze, při mši u sv. Václava v Nuslích v březnu 1967. Foto B. Krátký, 1967.

zákonem, Jeho příkázáními. Ale mnozí lidé jim rozumějí po svém, protože plnit je – je obtížné. A tak křesťané mají být jednotni svými životy, mají dávat příklad ostatním lidem a to je velmi vysoký cíl. Pan biskup požádal lidi, aby mu napsali, pokud by věděli o různých zlepšeních církevní práce (a to se nám líbilo). To je velmi zhruba vše, o čem mluvil.

Zvláštní bylo též přijímání. (Tak mne napadlo, co by z této návštěvy p. biskupa asi udělali v České Lípě.) Napřed přijímal Otec biskup a to byla jediná příležitost vidět jeho hlavu i bez té malé čepičky. Jedině před Kristem se pokoril. Pak jeden mladý kněz, zřejmě to byl tajemník p. biskupa, dost nevhodně, jak se nám zdálo, ostrým hlasem a nahlas organizoval přístup věřících k přijímání. Nakonec, což sice nebylo špatné, ale špatně uvedené, chodil pan biskup s Hostiemi prostřední uličkou kostela a kdo chtěl, nastavil ústa. Vše při pěkné písni: Jesu Kriste, štědrý kněze. Odešli jsme ještě o pár minut dřív, abychom viděli pana biskupa zblízka. Před kostelem stála černá šestsettrojka, uvnitř ledabyle kouřil šofér. Pan biskup vycházel za ministranty. Vzkládal ruce, neuhýbal, když ho lidé líbali a snažil se být veselý k dětem.

A teď, co se mi na tom, mně osobně, nelíbilo? 1) že lidé přikládají takovým návštěvám přílišný význam (což je u všech církví) a mnohdy má místní kněz či kazatel prokazatelně lepší kvality než příchozí, což naprosto netvrdím v tomto případě! Ale je dojemná oběť starých, nemocných žen, které si otírají čela od potu ze slabosti a úpěnlivě čekají a dovědí se o zradě Jidáše, o zkaženosti mládeže, o spravedlivém soudu. Ovšem také o tom, že mohou napsat. 2) proč měl pan biskup mitru a berlu, když ji prakticky neměl. 3) fotograf. Způsob, jímž se pohyboval kolem oltáře, připomínal ďábla, který lhotejností provokuje kněze k tomu, aby se rozcílili. Ale oni nic. Je to naopak dvorní fotograf. Podařilo se nám po větší námaze koupit od něj tyto fotografie, pro nás však budou připomínkou věčně se vracějícího problému formalismu: jestli fotograf má při mši jen fotografovat, tajemník jen organisovat, šofér jen řídit, snad kněz se nemá jen modlit? 3) [!] proč neukázal pan biskup své srdce, když už dal najevo rozum, inteligenci, víru a zbožnost?

A co se mi na tom všem osobně líbilo? 1) Vůbec ta skutečnost, že pan biskup každý rok určitou dobu objíždí kostely a seznamuje se s atmosférou (letos právě těch malých zastrčených kostelů. 2) že vede celou mši, že káže, že může mluvit k lidem, kteří ho skutečně chtějí slyšet, 3) že jede v autě v červeném šatě, že jede tak jako král, a že jím pro určitou část obyvatelstva taky je, 4) že na tak vysokém místě je, jak se zdá, osoba energická, nepodplatitelná a pevná, což vědí i ti, kteří vůbec o něm nic jiného nevědí.

18. 6. 67, 10.30 hod., přítomno asi 60 lidí, mši slouží vikář Václav Kořínek

Je to jeden z kostelů, jejichž charakter zůstává takový domácký, kněz se baví s lidmi před mší venku na sluníčku atd. Kněz je menší postavy, asi 45letý, červených tváří. Text kázání tvořila ep[istola] sv. Petra a evang[elium] Matoušovo, ale stejně tak mohl být dnes čten kterýkoliv jiný text, kázání totiž obsahovalo změnu liturgie, která se začne uplatňovat v obřadech od 29. 6. Jsou to již jen dozvuky větších změn, jsou malé a zvláště pro nekatolíky jsou nepodstatné. Jako třeba to, že kněz teď bude líbat oltář jen dvakrát, že ubudou některé jeho úklony nebo že při mši u sebe nemusí mít takovou malou šerpu, která dřív sloužila pro znamení varhaníkovi, aby přestal hrát. Celé kázání se týkalo těchto změn a mše byla již podle nich sloužena.

131. Kostel sv. Václava na Proseku

13. 8. 67, přítomno asi 80 lidí

Vesnice je úplně za Prahou (má nízké domky přilepené kolem skály a kolem cest) a kostel je úplně za vesnicí. Na tak zapadlém místě by člověk čekal venkovskou stavbičku – a hle: děkanský kostel, mohutná románská basilika. Je to vůbec první kostel, zasvěcený sv. Václavu. Uvnitř je trochu zbarokisovaný, ale holé zdi a klenba bočních lodí je původní. Kněz čte z ep[istoly] Galatským 3, 15–25 a z Luk[ášova evangelia] 17, 11–19 o uzdravení deseti malomocných. I my jsme tak nevděční. Myslíme si (jako těch devět), zdraví nám patří, je samozřejmé, že se nám ho od Spravedlivého dostalo. Ale zatím všechno je dar. Na co máme nárok? Věř, víra tvá tě uzdraví, jdi a děkuj Bohu! Mše je takový dík Bohu a zároveň příležitost k vyznání naší víry.

Kněz je silné postavy a hřímajícího hlasu, vypadá přesně jako pan děkan. Myslím, že se s ničím moc nezdržuje a také kázání bylo stručné, ani ne 10 minut. Mše měla spád a z krásné písně „Ó matko Páně, matko rajských krás“ jsme stačili přezpívat asi tři sloky. Ostatně důstojný pán musí být v 10 hodin v Ďáblicích a v 11.30 v Chabrech a nevím, nevím, jak to bez služebního koně stihne. Autobusem a tramvají by tam jel – alespoň podle mých zkušeností – do večera.

132. Kostel sv. Václava na Smíchově, nám. 14. října

16. 4. 67, přítomno asi 340 lidí

Tento kostel byl pro nás oříškem, nejméně dvakrát jsme měli smůlu a přišli sem ve špatnou hodinu, doby bohoslužeb se zde totiž měnily. Tedy dnes konečně v osm. Kostel je i uvnitř krásný, i když tmavý a málo osvětlený, světlo z reflektorů padá na sochu sv. Václava nad oltářem a na kazatelnu. Kněz poměrně mladý, brýlatý, s hladkými vlasy a s dobrým hlasovým fondem, jímž zvládne bezpečně celý velký prostor, mluví odměřeně a chladně. Kupodivu ještě pěknější hlas má starý ministrant, jenž čte epištolu, jako když hrom burácí. Kázání je krátké, je uvedeno dvěma citáty vojevůdce Alexandra Velikého: K Alexandrovi přivedli vojáka, jenž se choval zbaběle a vojevůdce se ho táže na jméno. Když slyší, že se jmenuje Alexandr, káže mu: buď změníš chování, nebo jméno! Tak i my, jestliže se nazýváme křesťany, musíme se podle toho chovat. A ten druhý citát: Cítím v sobě sílu dobýt celý svět, řekl prý po jisté bitvě Alexandr svým přátelům. Buďte svědky mé slávy a já vás všechny ozdobím královskou korunou. Tak podobně nás zve Kristus. Jeho sláva ale nepomíjí a tak i naše budoucí sláva s ním.

Lidé, zvláště vzadu, se stále courají a to je nevýhoda těchto velkých chrámů.

133. Kostel sv. Václava ve Vršovicích, nám. Svatopluka Čecha

18. 6. 67, 8.30 hod., přítomno přes 400 lidí

Dojem z tohoto rána je opravdu mohutný, tolik lidí při bohoslužbě se opravdu málokdy vidí. Kostel sám je velmi pěkný, moderně vystaven roku 1929. Lavice v šesti proudech a všechna místa obsazena a spousta stojících. Samozřejmě převážná většina lidí je starých i tak starých, že sotva jdou a to je dojemné, ale i mladí jsou zde přítomni. Kněz slouží mši uprostřed čtrnácti ministrantů. Je odulé, nehezké tváře. Evangelium četl tak nevýrazně, že mu vůbec nebylo rozumět, takže jsem postřehla jen: evang[elium] Matoušovo a oko za oko, zub za zub. Z kazatelny potom mluvil už lépe, srozumitelněji: V celé Bibli je mnoho rozdílných knih, ale v nich nejvíc vždy je možno dočíst se o lásce. A to i ve Starém Zákoně, kde vládly tvrdé zákony, oko za oko, zub za zub, krev za krev, život za život. Také hlavní náplní našeho života by měla být láska. Láska aktivní. Taková, jaká je vidět z příběhu, který vám teď řeknu. Jeden z polských knížat byl zabit mečem nějakým studentem, který nesouhlasil s nějakým jeho skutkem. Manželka zabitého však odešla do svatyně a dlouho se modlila za to, aby dovedla zůstat bez odplaty a sama aby naopak uměla prokázat svoji dobrotu, která není z ní. Napsala tedy dopis, v němž prosí soud, aby zmírnil trest, uložený studentovi a to se i stalo. A ještě jeden fakt vám chci povědět: Minulý týden v pátek jsem viděl v televizi, jak poražení Arabové sténali a žíznilo a tu jsme viděli bílou ruku, jak jim podává vodu! Bílá ruka jim pomáhala. To je láska, takovou lásku my musíme mít! – Potom byl knězi podstrčen lístek, z nějž četl, za koho bude vyslovena modlitba. Mezi jinými jmenoval i studenta, za něhož se máme modlit, protože bude dělat zkoušky na lékařskou fakultu. – Z toho, co je zde napsáno, není vidět, že kněz mluvil sice odvážně, ale poměrně zhurta a ledabyly, takže mi zůstal takový určitý dojem netečnosti.

Znovu a znovu mi připadá, čím je způsobeno, že v normálním životě se na katolickém věřícím příliš jeho víra nepozná. Myslím, že je to tím, že zatím co evangelíci jsou ochotni k osobní změně, která je jim pečeti jejich víry a jsou přístupni práci na sobě, katolíkoví stačí zúčastnit se mše, což není výtka, ale jen poznamenej, evangelík zase málokdy dozná takové soustředění jako katolík při druhé části mše. Ale faktem je, že evangelík, není-li jenom matriční, se pozná v praktickém životě, škoda tedy, že jejich není tolik, jako příslušníků katolické církve.

Butovický hřbitovní kostel sv. Vavřince, pocházející snad z 11. století a výrazně přestavěný na konci století 19., zůstal do současnosti prakticky nezměněn. Foto J. David, asi 1967.

134. Kostel sv. Vavřince v Butovicích

18. 6. 67 přítomno asi 60 lidí, mši sloužil duch[ovní] správce Blecha

Butovice jsou malá vesnice, která k Praze připadá čistě omylem. Na návrší na hřbitově, zastíněn starými kaštany je malý kostelík. Po návsi a po tichých uličkách se pomalu schází vesničané, většinou babičky, sem tam sedlák. Jedna rodina přijede autem a jde si sednout do první lavice, jako šlechta. Mladý kněz, který vede duchovní správu také na Zlíchově a který prý byl ještě nedávno v Nuslích, jde kázat na stupínek oltáře na evangelijní straně a rozvádí text evangelia

Butovice, respektive nedaleké sídliště Nové Butovice, získaly v novém tisíciletí také nový kostel sv. Prokopa, přiléhající ke stejné zasvěcenému komunitnímu centru. Autorský kolektiv jedné z mála chrámových novostaveb současnosti vedl Zdeněk Jiran, stavba byla realizována v letech 2000–01. Foto Z. R. Nešpor, 2023.

(Mat[ouš] 5, 20–24), zvláště pojem oltáře. U Židů i u křesťanů původně prostý stůl jako ve večeřadle, později mnoho ozdob, ztrácel se smysl. Nyní opět prostý stůl. A co máme přinášet na oltář? Ne krev zvířat, ne svou krev, ale hlavně svá předsevzetí. Máme trpělivě snášet příkoří a napřít své síly na špatnosti vlastního života. Všichni křesťané jsou vlastně kněžími a i mše je obětí nás všech. Hovoří spatra, hlasem malinko zastřeným a s jistotou, která člověka nutí ke spánku. Je to jistě inteligentní a krásný projev bez stylistické chyby a s dobrými myšlenkami. Jemné vystupování, malinký úsměv. Nic neruší dokonalou pohodu. Ale oč živější jsou ptáčci, kteří se právě v nejlepším usadili na mřížích okna a hašteří se!

135. Kostel sv. Víta na Hradě

11. 6. 67 přítomno asi 100 účastníků v lavicích. Nejméně dalších 100 lidí je stále v chrámu na prohlídce. 9.15 hod.

Těch 100 lidí v lavicích, o nichž je svrchu řeč, spíš poslouchá hudbu, nebo si přišlo prostě posedět do zvláštního prostředí. Opravdových účastníků oběti, to je, ne jen diváků obřadu, je ještě méně. Katolická mše, ovšem, i v novém pojetí, je stále v první řadě obětí Bohu, kterou obětuje jaksi celá církev, je lépe, když je to její hierarchicky vyšší část. Proto v metropolitním chrámu málo záleží na důstojném chování posluchačů, ale spíš na tom, kolik je přítomno kněžských „důstojností“. Mši dnes slouží tři kněží a je to jako rodina: syn, otec a děd. Nejmladší čte epištolu, starší evangelium a nejstarší káže. Asistují dva mladí ministranti a v lavicích po straně sedí tři preláti ve fialových rouchách. Kázání je na Luk[ášovo evangelium] 5, 1–11. Rybáři měli vždy těžký život, v noci loví, vrací se až ráno a přes den perou sítě. A ten den ještě celá práce byla marná. Člověk se ptá, proč příroda není štedrá, proč Bůh nedává všem, co potřebují; proč i Kristus v noci před tím nedal Petrovi ulovit dostatek. To je za hřích, za pýchu člověka a je už to tak. Bůh vyhnal lidi z ráje a oni těžce musí dobývat ze země své živobytí. Ovšem Pán na tom nezůstává, vyzývá Petra a ukazuje mu svoji moc. Petr ho poslechne a jeho důvěra v Krista je odměněna. Člověk má nést statečně těžkosti života, má být vytrvalý. Vypráví se o Tamerlánovi, že jednou pozoroval mravence, jak nese břemeno a devadesátkrát se marně snaží překonat překážku, až po jednadevadesáté se mu to podaří a to bylo příkladem tatarskému vojevůdci ve vytrvalosti. Věřící člověk však není odkázán jen na sebe a svoji vytrvalost má prokázat hlavně v důvěře k Bohu. Sám sice něco také dokáže, ale ne mnoho. Tady na zemi můžeme důvěřovat, tady vždycky je naděje, jedině v pekle není žádné naděje. Tak jako Petr, i my důvěřujeme Bohu a budme ochotnými rybáři, opustivšími všechno. – Malý, starý šedivý pán nemluvil originálně, ale zato živě. Pokyvoval hlavou a mile rozkládal rukama. Hovořil do mikrofonu a hlasem, nedá se nic dělat, připomíná [komika] Vlastu Buriana. Při pohledu na preláty, kteří ve fialových rouchách sedí, stojí a natřásají se v postranních lavicích, má návštěvník naproti tomu na mysli všechno to nepěkné, co slyšel a četl o církvi uzavřené, panovačné a světské. Ať se dívá sebelíp, postrádá v jejich chování třeba trochu křesťanské (to je bezedně) pokory a ochoty k službě.

Chrámový sbor provádí o jarních nedělích soubor moderních mší. Dnešní Brittenova *Missa brevis in D* pro tři ženské hlasy opus 63 byla opravdu vřelá a na rozdíl od kazatele donutila i průchozí návštěvníky ke ztišení.

136. Kostel sv. Vojtěcha v Libni, tř. Rudé armády⁶

9. 4. 67 přítomno asi 300 lidí

Přišli jsme až na začátek kázání. Mluvil starší, poněkud holohlavý kněz. Měl zvláštní vysoké posazení hlasu a přesto, že mluvil do mikrofonu, byl jeho projev půvabný, jiné slovo nelze použít, nebylo by výstižné, půvabný, že se to prostě nevidí. Mluvil o obrácení. O obrácení jako o přesvědčení, jako o růstu. Každý, kdo chce být spasen, musí se obrátit. A v tom obrácení, v té změně, v tom novém životě musí růst. Tak jako děti ve škole se napřed učí $1 + 1 = 2$ a potom teprve násobení atd., tak i křesťan se napřed seznámí s nutností obrácení a pak i s tím, co je od nás požadováno. Křesťan se musí učit. Obrácení předchází pokání. Pokání to není sypání popele na hlavu, to není hladovění, půst, to není nošení zíněných košilí. Ty formy patří minulosti. Ty formy by byly projevem vnějškovosti, srdce při nich nemusí cítit nic. Podívejme se na některé projevy pokání a zároveň obrácení. Sv. Petr zradil Krista, jak se projevila jeho lítost nad tím, co učinil? Ne sypáním popele, ale pláčem. Hořce plakal. Druhý případ: žena, která přišla, když Ježíš a učedníci večeřeli. Klekla a myla nohy. To byl projev upřímného pokání. A lotr na kříži, jaký byl projev jeho obrácení? Takový, že se Pána zastal. Teď ne uzavřenost, čin. A konečně nejmarkantnější příklad obrácení, marnotratný syn. Navrátil se a chtěl být třeba i posledním služebníkem, jen být doma, u otce. To je opravdový projev pokání a radikálního obrácení. Být tím posledním, ale být v přítomnosti Otce. Tedy žádné okázalosti, ale upřímné, přesvědčivé obrácení jako důsledek víry. Víra, doložená skutky, to je právě křesťanství.

Takové bylo poselství v tomto kostele, tohoto rána. Kázání, které, kdyby je člověk neslyšel přímo v tomto prostředí, ale jen je někde četl, mohlo by být kázáním kterékoliv církve, kteréhokoliv dobrého kazatele, faráře či kněze. Čímž chci znovu říci ze svého hlediska, že nezáleží na formě, na církvi, na tradici, ale na živém křesťanství, na osobní změně a na projevu skutky.

Tento kostel je celý dřevěný. Uvnitř podepřen mnoha dřevěnými popraskanými sloupky, zdobenými různobarevným malováním. Uvnitř působí nesku-tečně, téměř jako scéna nějakého divadla.

⁶ Dnes Zenklova, kostel je však lokalizován do menší ulice U Meteoru.

137. Kostel sv. Vojtěcha na Novém Městě, Vojtěšská ul.

10. 4. 66, 9 hod., přítomno asi 100 lidí

Toto je kostel, kde na varhany hrával Antonín Dvořák. Nevím, čím to je, ale je velmi útulný. A tak jsme si sem přišli poslechnout radostnou zvěst o Zmrtvýchvstání. Nebyla slavná mše, jen zpívaná, a začínala: Gloria. Kostel nebyl tak plný, jako jindy takže jsme si sedli.

V kázání vyšel pan farář z radosti velikonoční doby, kdy jistota zmrtvýchvstání, toliko svědky potvrzená, nám dává víru v duši, jež v smrti pouze tělo opouští a víru ve vzkříšení, jež se v Kristu již uskutečnilo. Hovořil o koncilu, o jeho duchu, zvláště o schematu „Církev v moderním světě“. Na závěr rozváděl své oblíbené téma. Křesťanský život společnosti nepřinese jen užitek věřícím v jejich spasení, ale je základem správných společenských vztahů vůbec. Trochu těžkopádné, ale upřímné a pečlivé slovo zdejšího faráře a hudba, to oboje zapadá do čistého baroka a útulnosti zdejšího kostela a přeneso v dojmech člověka někam mimo čas, navzdory všem snahám pana faráře o aktuálnost. Ještě zde chci podotknout, že před každým přijímáním zde zpívají překrásné litanie.

138. Kostel sv. Voršily na Novém Městě, Národní tř.

6. 8. 67, 17 hodin, přítomno přes 400 lidí

Říkám si: stejně je dost času, je za pět minut pět, nikdo tam bezpochyby nebude a mše začne jistě později. Loudám se tedy a vcházím postranním vchodem, ale překvapením se nemohu ani pohnout. Kostel je nabitý, dveře nedovřou. Tolik lidí jsem neviděla ani na manifestacích, protože z těch jsem cestou vždycky utekla. Čím to je, že je zde tolik lidí? Vhodnou hodinou? Vhodným umístěním? Nebo tím, že zde jsou bohoslužby jen jednou denně? Ale to už jako další překvapení zjišťuji, že mši slouží náš dávno známý farář, pan [Bedřich] Metyš. S tváří po neštovicích, na ježka ostříhaný. Vystupuje na kazatelnu a čte text na tuto neděli: 17. kap. Matouše a 1. kap. II. ep[istoly] Petrovy. Ještě než text přečte, zdůrazní, že na každou neděli byly vybrány ty nejlepší, spíš nejvýstižnější texty, dá-li se to takto říct. A už začíná pro nás tak známé jednověté kázání, jednověté proto, že kněz neklesá hlasem na znamení konce věty. Má velikou invenci, kterou by mu tečky a čárky a dramatické pomlky jen rušily. A tak mluví a mluví a na vás se hrnou myšlenky a věty, vlastně ona jedna věta, jejíž tečka je až na konci kázání. I ten konec je typický: už, už se zdá, že tečka zakotví, ale to se najde vlna, vzedme ji a poponese ještě kousek. Rozvádí tedy příběh,

který zažili tři učedníci s Pánem na hoře Tábor. Jak jen může, vrací se kněz zpět do našeho života a snaží se poslouchající lidi pod kazatelnou varovat, chránit, bránit a nabádat a naléhat na ně všemi slovy v tu chvíli mu dostupnými, před každodenním nebezpečím lhостejnosti a nepravého klidu. Kristovi současníci – ne učedníci – jej tehdy nepřijímali otevřeně. Kde jen mohli, kladli mu zálučné otázky. On ale se jich nestraní, kamkoliv je třeba, jde bez bázně. My dnes jsme stížení zvláštním neklidem, jsme jako třtiny, všechno se nás dotkne, jakoby Ježíš nám byl vzdálený, jako bychom s ním nemluvíli. Dnes Bůh není takový, jako za dob Mojžíše, nemluví k nám očividně. Proto musíme být citliví na Jeho vedení a nesmíme se bát a lekat. – Jeden údaj sdělil pan farář v záplavě myšlenek: letos od začátku roku vyzpovídal 3400 lidí.

A jedna poznámka: kostel je zvenku „opravený“, ale spíš zohavený. Tak flekaté barvy se nevidí. Navíc: žluto růžová kombinace!

139. *Kostel Všech Svatých na Hradě*

29. 10. 67, 17 hod., přítomno asi 30 lidí

Zde jsme naše poznávání prostředí náboženského života v Praze skončili. Respektive: toto byla poslední mezerka v řadě kostelů, kde jsme ještě neslyšeli kázání, a když se i ona zalila, spěcháme naše řeči opsat a nějak uzavřít. Nepsali jsme sem všechno, co jsme slyšeli, zvláště kazatele, kteří se nám líbili, jsme vyhledávali častěji a než jsme zde někoho pochválili, slyšeli jsme ho vícekrát. Ale z jednoho místa psali jsme víc zápisů jen tehdy, když kázal jiný kazatel.

Snažili jsme se neposlouchat kriticky a v zápisech nesoudit. Nechat se ovlivnit a pak napsat svůj dojem. Ovšem nebyli jsme ani nejlepšími posluchači. Stalo se nám někde, že jsme zoufale litovali, že kázání slyší tak málo lidí; toužili jsme mít magnetofon, nahrát je a třeba vyměnit taková kázání těch nejupřímnějších kazatelů.

Stalo se nám také, že jsme litovali, že kázání posluchačům hoví, uspává je a neburcuje. Ovšem také jsme někde litovali, že burčující kázání zůstane bez ohlasu. Atd.

Zde kázal starší kněz sytého hlasu a vyrovnaných gest. Zatím co mši sloužil za mříží v kapli nad hrobem sv. Prokopa, číst evangelium a kázat přišel před lavice. – Svátek Krista Krále je sice v liturgii nový, ustanovil jej Pius XI. roku 1925, když viděl postupovat zesvětštění světa a chtěl připomenout věřícím, kteří zažívali tolik převratů a pádů starých království, že jejich jediným Pánem je Kristus. Křesťan jej stále nad sebou musí cítit, svět jej nesmí zcela zaujmout.

19.
Lešení z
arcibiskupského
paláce se již
sundává,
a vnitřní
obnovou církve
však to bude
obtížnější

A na obnovu
uvnitř si
i palác
ještě počká.

Obrazový
povzdech autorů
Povstání z pokleku
nakonec přeci jen
došel naplnění.
Foto J. David,
asi 1967.

Ale svátek není zakotven na Piu XI., je zakotven v Písmu. 18. kapitola Janova evangelia, z níž jsme úryvek o Kristu Králi četli, je shodou okolností nejstarší zachovaná část Nového Zákona. Evangelia vznikla z okruhu kázání apoštolů pro zachování pravosti zvěsti někdy v druhé polovině prvního století. Rukopisy jsme měli donedávna jen na pergamenech, asi ze 4. století, byly to opisy asi tři sta let mladší než originál (antické spisy jsou zachovány většinou z doby ještě daleko pozdější), ale v poslední době byly nalezeny úryvky na papýru a právě tento nejstarší je z roku asi 140. Je to právě náš text, připomínající nám, že naším králem je jedině Kristus.

140. Kostel Zvěstování Panny Marie Na Trávníčku (Na Slupi)⁷

23. 4. 67, přítomno asi 60 lidí

Před mší se zde ženy modlí růženec. Kostel je tak malý, že se každý s každým chtě nechtě téměř dotýká, a plešatý ministrant, který je zde dlouhou dobu jediným mužem, působí přímo revolučně. Mše je sloužena česky, adorace čte asi dvanáctiletý ministrant, je to pěkné, když všichni i s knězem se k němu obracejí a naslouchají mu (tedy jistě ne jemu, ale žalmům, které čte). Kněz je sympatický, civilní. Dovede zazpívat vroucně i z plných plic a přitom mu prsty mimoděk vyfukávají rytmus na oltáři. Kázání dnes není, čte se pastýřský list (je svátek hlavního patrona pražské arcidiecéze sv. Vojtěcha) a kněz jej čte (hlavně zpočátku) s připomínkami a vysvětlivkami, a protože list je upřímný, vroucí a pokorný, je právě tato interpretace velmi vhodná. Obsah textu se nám zdál tak významný a řek bych převratný, že jsme jej rádi tento den vyslechli ještě jednou v kostele sv. Petra a Pavla na Malvazinkách. Jsme vděční za něj Pánu, v srdcích se s ním ztotožňujeme a uvádíme jej tady v plném znění:

Pokoj Vám!

Roku 1973 uplyne tisíc let od doby, kdy bylo v Praze, při kostele mučedníků sv. Víta a sv. Václava zřízeno samostatné biskupství. Bylo mu svěřeno přibližně celé území Čech a Moravy.

Tato událost má základní význam v dějinách křesťanství u nás. Proto bude pro všechny kněze i věřící pražské arcidiecéze důvodem k tomu, abychom Bohu poděkovali za všechna dobrodiní, která z tohoto jeho velkého daru vyplynula a obohatila duchovní život tolika generací. Zároveň však bude důvodem k tomu, abychom doby,

⁷ Kostel je v současnosti propůjčen pravoslavné církvi.

kteřé nás od jubilea dělí, využili k důkladné a plodné přípravě. Každé jubileum, zvláště tak významné, je podnětem k zamyšlení. Pohledme především nazpět. Porovnejme ideál, který tanul na mysli těm, kdo ke zřícení této arcidiecéze přispěli, kdo ji s bázní a třesením spravovali a podívejme se na skutečnost, jak nám ji ukazují dějiny Církve Boží v Čechách i naše současnost.

Při takovém zpětném pohledu lze těžko užít statistických metod, těžko lze porovnat kladné a záporné stránky a uzavřít pak nějakou bilanci, poněvaď často se při podrobnějším pohledu objeví jako klad to, co na první pohled se zdá zlem a zase naopak. Jedno si však musíme při tomto pohledu uvědomit: Dějiny křesťanství v Čechách mají mnohou bolestnou stránku, je v nich řada jevů, které naprosto nejsou důvodem k chloubě a k triumfalismu, ale naopak jsou podnětem k zpytování svědomí, k lítosti i k pokání. Už to, že své první světce, Václava, Ludmilu a Vojtěcha musíme oslavit jako mučedníky, a že přitom přímou nebo nepřímou příčinou jejich smrti byli lidé vlastní krve, že dílo sv. Metoděje na Moravě a sv. Prokopa v Čechách zničili ti, jimž oni prokazovali duchovní dobro, je bolestná skutečnost. A že pak lidská pýcha, tvrdohlavost a neláska napáchala v pozdějších dobách tolik zla i zneužívala jména Božího a domnívala se, že slouží pravdě Kristově, je rozhodně důvod k pokání a upřímné lítosti za naše předky. (Vzpomeňme například na dobu husitskou a pobělohorskou.)

Proto příprava na toto jubileum nemůže, bratří a sestry, začít jinak, než tím, že pokorně a upřímně se vyznáme ze všech těchto vin za sebe i za své duchovní předky a poprosíme ty, jimž bylo ukřivděno, aby nám ve svých potomcích odpustili a naše slovo smíru přijali tak, jak je míněno. Současně odpouštíme křivdy, které byly způsobeny z nedostatku křesťanské lásky nám. Proto prosíme především své bratry a sestry, kteří nemají s námi plné společenství, aby po dlouhém období cizoty a neporozumění se spojili v těchto sedmi letech přípravy s námi, pomohli nám svou modlitbou prolomit nebesa a vyprosti nám milost osvícení a požehnání Otce světél našim dobrým úmyslům.

Těchto sedm let přípravy budiž nám obdobím, v němž si bez přikrašlování uvědomíme svou duchovní situaci, vytýčíme si ideál křesťanského společenství, jak nám jej stanovil druhý vatikánský obecný sněm a stanovíme si i prostředky, které by nám pomohly dosáhnout vnitřní obnovy celé diecése. Nebude to také doba, ve které se budeme připravovat jen na vnější oslavy této události, kde by mohutná okázalost zastírala chudobu křesťanských ctností. Už sama odpověď na mnohé otázky bude rozsáhlá a zaplní těch sedm let, které jsou před námi. Ještě mnohokrát uslyšíte, že se budu k těmto námětům ve svých listech vracet a proto vás prosím hned na začátku, abyste tato má slova přijímali s otevřeným srdcem a ochotnou vůlí.

Především bude třeba, abychom si uvědomili, co je CÍRKEV. To není něco mimo nás, to není nějaká organizace, jejímž aktivním členem být můžeme, ale také musíme. Být údem církve znamená mnohem více „K němu (ke Kristu) přistupující jako k živému kameni, který sice lidé zavrhli, ale Bůh jej vyvolil a poctil, také sami sebe stavíte jako živé kameny v duchovní chrám, v svaté kněžstvo, abyste přinášeli duchovní oběti Bohu“ (1 Petr 2, 4-5). Teď všechny tyto kameny tvoří navzájem živé *společenství*, kde jednomu z nich nemůže být lhostejný život druhých.

Dále si bude třeba ujasnit, jaký je náš poměr, jakožto údů Církve, k tomu, co je *mimo nás*.

Pravý křesťan projevuje opravdový zájem o svého bližního a snaží se mu být skutečným bratrem. Nebude přitom v žádném směru rozlišovat mezi tím a oním člověkem, neboť věřící má ve společenství, v němž žije, uskutečňovat důsledně příkazy Kristovy. Bude mít zejména na paměti jeho výzvu: „Tak svít světlo vaše před lidmi, aby viděli vaše dobré skutky a vebili vašeho Otce, jenž je v nebesích.“ (Mat. 5, 16).

Být křesťanem neznamená se stáhnout do nějaké přísné soukromé ulity, do izolace, nýbrž oběma nohama stát v tomto světě, který je okolo nás, jehož jsme údy a spolutvůrci. Tento svět tolik touží po míru, po společném pořádku, po vzájemném pochopení, po všem tom, co naši sv. Otcové Jan XXIII. a Pavel VI. tolikrát vyjádřili ve svých encyklikách. Především Jan XXIII. v encyklice „Pokoj na zemi“ (Pacem in terris), kde nás také vyzývá ke konkrétní aktivní spolupráci se všemi, kteří usilují o lepší budoucnost světa. A nynější sv. Otec o to usiluje den ze dne vždy víc a více. Svou vlastní vírou i životní praxí máme posvětit to, co je ve své podstatě dobré, co směřuje k dobru člověka a společnosti. A na křesťanu je, aby svému bližnímu a společnosti sloužil ne jen na oko, aby se zalíbil lidem, ale jako služebník Kristův, který koná vůli Boží upřímně. (Sr[ojv. Ef. 6, 6).

Být křesťanem znamená také *vědět*, proč křesťanem jsem. Nestačí si něco zapařovat z kázání, nebo se spokojit s polozapomenutou pravdou ze školní výuky. Křesťanskou povinností je, aby znalosti pravd víry nejen udržoval, ale i rozmnožoval. To znamená především živý a bezprostřední vztah k *Písmu svatému*, jako zdroji Zjevení Božího.

Liturgie Božího slova, kterou nyní v diecézi zavádíme, je pouze prvním stupněm v tomto vzdělání, který má intenzivněji, než se dosud dělo, poučit o pravdách víry, ale zároveň povzbuzovat posvátnou zvědavost a snahu po jejich dokonalém poznání.

Ale víra není vědění, víra je život, víra je promítnutí tohoto vědění do řádu života. A zde je lidská snaha příliš křehká. Když jí nepomůže milost Boží, brzy ztroskotá.

Proto *život ze svátostí*, jako pramenů milosti je dalším nezbytným článkem naší obnovy.

Křesťanova síla je také i ve vědomí, že nestojí před Bohem sám, jako nepatrný tvor, ale že je součástí velkého společenství s těmi, kteří jsou v blaživém patření na Boha ve světle věčné slávy. Nepřestali být našimi bratřími a sestrami. Podílejí se proto na našich radostech a bolestech způsobem jim vlastním tím, že pro své zásluhy nám u Boha vyprošují ty milosti, kterých je nám potřeba v našem zápasu o pravdu Kristovu.

A proto, právě v této chvíli, na počátku vážné přípravy na jubilejní rok 1973, se obracíme právě k nim s důvěrou a úpěnlivou prosbou:

„Tebe, přesvatá Bohorodičko Maria, vás všechny svaté a spravedlivé našeho jazyka a krve, vás všechny světce a světice Boží, kteří jsme za svého pozemského života pracovali na spáse obyvatelů této země, prosíme:

Rozpomeňte se na všechno, co vás k této zemi poutalo, rozmnožte svými přímluvami naše modlitby, aby Bůh nejvyšší slitovný a milosrdný požehnal, svou milostí podepřel a svou láskou naplnil naše odhodlání, aby to, co je dobrým úmyslem naší lidské křehkosti se pro toto milosrdenství stalo skutkem a aby lid Boží, svěřený ochraně svatého Vojtěcha povstal a oblékl se v Pána Ježíše Krista, (Řím. 13, 14) i v „srdečné milosrdenství, dobrotu, pokoru, mírnost a shovívavost“ (Kol. 3, 12-14), aby „jako dobří bojovníci Krista Ježíše“ (2 Tim. 2, 3) „bojovali dobrý boj, majíce víru a dobré svědomí“ (1 Tim. 1, 18)“.

Vás, spolumužníky oltáře, i vás, bratři a sestry, v pokoře a pastýřské odpovědnosti za toto dílo obnovy, prosím, abyste spolu se mnou přistupovali k němu s radostí a svatou horlivostí pro větší čest a slávu jména Božího.

Na znamení pak našeho společenství v tomto díle
žehnám Vám ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého.

+ František
Biskup

(Budiž přečteno věřícím v neděli 23. dubna 67 po evangeliu místo homilie.)⁸

⁸ Po shrnujícím výkladu o římskokatolické církvi, který je v edici předřazen popisu bohoslužeb v jednotlivých kostelech, následovala zprostředkovaná informace o svědčích Jehovových (s. 296–302), zde vypuštěná.

Jak si představujeme kazatele

Vzpomeňte si sami na svůj kazatelský ideál. Snad je to někomu on sám (někdy to tak vypadá), snad je to sv. Pavel, Jan Zlatoústý, nejčastěji to ale bývá člověk, který vás vedl v mládí. Nemusel to být ani váš farář a nemusel to být vůbec duchovní. Mohl to být učitel ze školy nebo ze semináře, může to být váš otec, strýček, nebo kazatel, kterého jste několikrát slyšeli. On byl ne jen tím, kdo vám zvěstoval a kdo vás poučil, ale on svou osobností byl vašim vzorem. Porozuměli jste mu a chtěli jste mu to říct. Imponoval vám a chtěli jste, aby vás vyslechl. Svým životem jste s ním vedli skrytý dialog a tak trochu jej vedete dosud; třeba jste s ním nikdy nemluvili a třeba jste ho už dávno přerostli. On vás formoval. Nedal vám jen tradici a kulturu, zasel i vaši víru. A dal i napětí vašemu životu: jakou budu mít cenu v jeho očích a jak blízko se dostanu k vlastnímu ideálu?

A právě to žádáme my od vás: Být nám provokující, strhující osobností. To je vaše poslání a vaše cesta. To především. Ne jen sami posvěcení, ne jen dárci svátostí, ne učení, ne jen radující se, ne jen čtoucí Písmo, ne jen neúnavní. To všechno je vedlejší: náš ideál musí být osobním vzorem!

Máme asi velké nároky. Nikdo z lidí, které jsme poznali, nám úplně nevyhovuje. Jistě i mezi vámi kazateli a knězi máme částečné vzory pro svou představu, ale když se shodneme na tom, že být knězem není samo o sobě něco, čím by člověk získal privilegia v očích Božích, ale že je to úkol, že je to povolání k Božímu vyslanectví v tomto světě, úkol tak náročný, že splnit jej docela není možné, je možno jen plnit jej ze všech sil – pak se smíříte s vysokostí naší představy a pochopíte naši snahu, aby každý z vás v hloubi srdce přestal být se sebou spokojený. Jde totiž o to, že člověk vírou nevstoupí do posvěceného řádu vyvolených, ale do řádu služby. A tak není dobrý kněz, jenž děkuje Bohu za milost, že smí žít duchovním životem, ale ten kdo prosí: odejmi kříž můj ode mne, neboť můj úděl je tak závazný, tak těžký!

Kněz musí žít s pocitem, že i když o něm zdánlivě nikdo neví, i když jím každý pohrdá, že i tehdy existuje duševní napětí mezi ním a lidmi. On je posel jiného řádu, on je vzorem a to každou minutou a každým i nejsoukromějším pohybem. I svým nejsoukromějším životem jste odpovědni za své věřící, za ty, jež vedete (nebo máte vést), ale i za ty, kdo na vás pohlíží zle, za jednoho, za dva, za národ. Ne za sebe. Proč máte osobní strach? Minutu od minuty jste činiteli Božího království, co horšího vás může potkat, než že v tomto povolání zklamete? Povězte: je to tak, nebo to tak není, že jen tehdy, když připojujeme i konkrétně všechny své síly, Bůh vyslyší naše modlitby? – Hodiny sebeuspojení jsou hodiny pro ďábla.

Kartogramatické vyjádření účasti na bohoslužbách v jednotlivých pražských svatyních, zpracované autory rukopisu podle jejich vlastních pozorování. Celá plocha fotografie přitom odpovídá celkovému počtu obyvatel města, velikost jednotlivých kruhů je k ní proporcionální.

Další grafické vyjádření účasti na bohoslužbách podle jednotlivých církví a vzhledem k celkovému počtu obyvatel. Autoři byli optimističtí, téměř 80 procent obyvatel, kteří na bohoslužby nechodili, ačkoli mohli, pokládali za „misijní pole“. Na druhou stranu ani ona 2 procenta účastníků bohoslužeb v „předjarní“ Praze nebyla rozhodně zanedbatelným počtem.

Ale jak je to ve skutečnosti? Ano, křesťan hledá víru a touží po ní, ale proč? Protože si myslí, že víra bude *pro něj* zisk: klidný život, krásné společenství, spása duše. Víra je pro něj to, co pro světského člověka auto; podle toho má-li ji nebo ne je buď samolibý, nebo nejistý. Bojí se zapomenout na sebe, bojí se přijmout zápas s vírou, očistný zápas, jenž by jej učinil pokorným. I víru kazatelů vidíme putovat častěji od samolibosti k nejistotě a ne se pokorně víc a víc obracet k lidem. A pak se divte, že křesťanství je pro světské lidi snůškou zákazů a zbytkem tradice a ne průlomem dokonalého na tento svět. Vztah k Bohu snad vyrůstá z lidské osobnosti, ale my chceme vztah, který by osobnost ne jen přerostl, ale také zcela přemohl a přetavil! Přerostl k znovuzrození, ne ke zkamenělosti.

Vnitřní život člověka se ukáže v jeho vztahu k nejbližším. Především u kazatele. On musí být manželce tím, čím je jemu Bůh, sem vtěluje svou nejniternější představu o svém Pánu. Ne strohý a vzdálený, ale milující k smrti a vždy opětvující cit. A tady se také ukáže, jakým je sám opravdu služebníkem! Jenom navenek? Jenom tam, kde si zvykl a kde se mu chce? Ne jen mýt nádobí a koupat děti; ale také tam, kde se nechce: také vymýšlet obědy a povlékat peřiny. Mnohý kazatel si vzal ženu jako služku, aby se mohl lépe věnovat sboru. Když k ní necítí bezmeznou úctu, když se od ní neučí lásce, když v dokonalé pokoře k ní neuskutečňuje nejdokonalejší společenství, nemusí být knězem. Jeho teologie je nahouby. Jestliže se už oženil (a přivedl někoho do neštěstí), musí v prvé řadě usilovat o dokonalé manželství – a je-li opravdu věřícím, jeho manželství takové bude, třeba i na úkor sboru – vůbec ne jako vzor všem rodinám a všem dětem v církvi, ale z odpovědnosti ke své ženě. Nesmí žít jen vedle ní, jen trochu blíž než vedle ostatních, oni musí žít spolu. Musí být jednota mezi nimi, on mít její starosti a ona jeho. Vzájemně se vést, ne zůstat u pocitu, že ona jeho práci nerozumí a on je nepraktický v jejích věcech! Až se chce člověku zoufat, jak ti, jež se honí za „sborovým společenstvím“ propásnou možností tohoto největšího křesťanského společenství, kterého je člověk – a tak málokdy – schopen!

Neženatí kněží mají být připraveni mít takovéto vztahy ke všem lidem. Musí být takoví k lidem okolo, k mamince, ke služebné. Ostatně nechat si utírat prach a mýt okna za peníze od ženy, často od starší ženy, chovat se jako by tato práce byla nedůstojná (ponižovat tímto ženu ještě víc) to pak, nezlobte se, můžete si připravit kázání o křesťanském životě, jako když burácí hrom, ono vás udeří nazpět. Neženatý kněz to má těžší. Ten by se tak jako o svou manželku a o své děti měl osobně starat o chudé, opuštěné a nemocné své farnosti. Měl by bydlet v místním chudobinci (dnes tedy ve starobinci) nebo co týden u nějaké staré paní, sloužit jí po večerech a nocích. Ano, často by jeho přetížený program

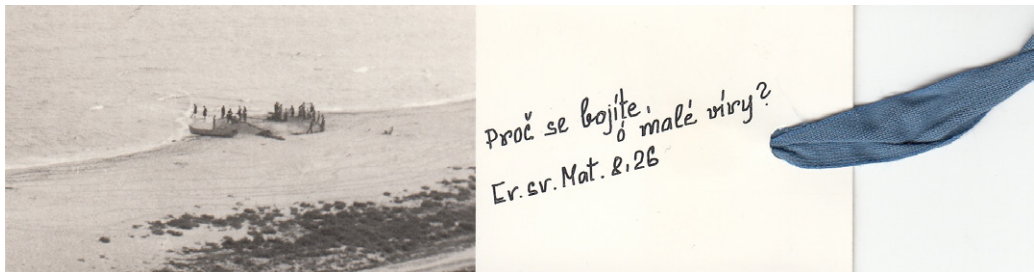
utrpěl, ale měl by si pro to vyhradit nějaký čas. Třeba místo večerních mší ve všední den. Nebo se svou denní modlitbu chodit modlit s někým osamělým. Kněz přece nemůže říkat: Platí mi dvanáct set, tak budu dělat jen osm hodin. Jestli si myslí, že má moc práce, pak je to lenost, která promluvila. Když mu přibude úkol – a žít pro ty, kteří ho potřebují jako věřícího, jako člověka je jeho přední úkol – je jako žena, které se narodí další dítě. Ona nemůže říct: mám už toho dost, nemohu se o tebe starat, maličký. A má jistě víc práce než kněz. Má k ní asi také víc lásky.

Kněz si musí umět uvařit, musí se umět o sebe postarat a měl by si umět i vydělat. Měl by vědět, jak se drží kosa, měl by umět řídit traktor a znát, jak těžká je v ruce cihla. Na venkově by se neměl bát jít na žně a pomoci lidem jako soused sousedu. Ne jen aby byl lidem blíž, ale aby se cítil samostatný, aby stál jistěji na zemi. Když nemá zrovna příliš velkou farnost, myslíme si, že by měl mít možnost jít alespoň na menší úvazek do zaměstnání. Pro lidi by byla jeho víra přesvědčivější, takto je jim „agentem a Pánem Bohem“, je za to placený. Ale pak by byl knězem jen z víry. Nesmí se bát pokušení a bát se života, ten přece nemůže oslabit jeho víru! Naopak!

A také v tom jak vedete lidi, pryč s puritanismem! Zbožnost je jistě velmi náročná věc a nevyčerpává se zákazem biografů, plavek, detektivek nebo sportovního fandění. Člověk musí sám vycítit, kdy jeho zábava škodí druhým, nebo kdy mu ubírá příliš mnoho času. A to bude vědět – a bude to vědět sám – když mu bude jasno, k čemu je mu čas; tedy až v něm probudíte tak bohatý vnitřní život, že nezatouží než po vznešeném. Každý lidský zákaz navíc je málo platný a mravní zákon má každý v sobě. Proto: probuzené svědomí, ne probuzený strach! Kněz musí být aktivní a aktivní kazatel se nemusí bát mluvit na plná ústa: jako pan farář od Týna.

Kněz musí vést, proto musí mít koncepci. Musí osobně znát všechny oblasti lidského poznání. Literaturu a filosofii a přírodní vědu, i vědu o člověku a společnosti, k tomu všemu musí mít svůj vztah. Všechny tyto problémy musí navíc umět prožít v jediném pohledu jako teolog. Jeho koncepce světa je teologie, která je současně východiskem všeho poznání i důvodem vší činnosti. Kněz se nesmí bát samostatně a angažovaně myslet a musí učit myslet. Jako pan farář od sv. Michala z Podolí.

Kněz ovšem ze všeho nejvíc musí být věřícím. Hlubku své víry, intimitu rozhovorů s Bohem a svá rozhodnutí nebude ovšem vykládat den co den lidem, kteří to zrovna nechtějí slyšet, ale musí o nich hovořit z kazatelny k těm, které k víře vede. Důkazem napětí, jež je mezi kazatelem a posluchači (ovšem jen

Autoři Povstání z pokleku si byli dobře vědomi náboženského úpadku, i toho že nebyl způsoben jen vnějšími vlivy, neztráceli však víru a naději – záložka rukopisu.

tehdy, jestliže je naším vzorem) je způsob, s nímž se oni těší na každé slovo, jež jim řekne o sobě. Ale nejde jen o slovo, jde o vyznání osobním postojem, který vycítíme. Kazatel se musí co nejčastěji otvírat před lidmi. Otvírat se Bohu, ale dát se při tom lidem napospas, v tu chvíli se rodí vzájemné společenství. Člověk to nemůže předstírat, takový musí být. Jako paní farářka československé církve z Košíř.

Často říkáte, že duch křesťanství je pokorný a láskyplný. Co ale sami dáváte najevo při jednání s lidmi? Na kazatelně můžete hovořit o sobě a o svých problémech, to přišli lidé poslouchat vás, ale když mluvíte s člověkem osobně, když ho chcete vést, pak ho musíte vyslechnout! Laik musí mít možnost odpovědět na řeč z kazatelně, chce rozpřít dialog s tím, kdo jej vede, chce mu oznámit svá rozhodnutí, jež činil často v skrytu duše k vůli němu. Nevyslechnout, to by bylo lépe vůbec nekázat! Ale ne jen vyslechnout, je třeba být partnerem v rozhovoru a dát najevo rovnocennost, tedy přijmout co je řečeno, pochopit a soucítit. V konkrétních věcech poradit konkrétně a nést důsledky; nebýt povýšený. Kazatel musí být moc pokorný před životem prostých lidí, jejichž utrpení je někdy skutečně nebetyčné. Ale pokorný ne tak, že se od něj odvrátí ke svým duchovním problémům, naopak, že bude toužit nést břímě. Stejně jako musí být chytřejší než ten nejmoudřejší, musí umět nést břímě i toho nejnešťastnějšího, aby jej mohl vést. Nesmí mít pro život formulku, pro člověka schema. Život musí vnitřně znát. Znovu říkáme: musí všechno zkusit. I před největším utrpením nesmí být bezradný. Řekněte po pravdě: Co byste odpověděli člověku, jenž vám přednese skutečné, nezaviněné a bezmezné utrpení někoho nevinného, uměli byste mu jej vysvětlit, potěšit jej a zvrátit jeho zoufalství? Uměli byste to udělat jinak než odkazem na posmrtné štěstí? Uměli byste mu vysvětlit, proč trpí někdo

nevěřící, ale nevinný? Nebo vůbec: uměli byste se vžít, skutečně vcítit, vžít za své takové utrpení a sami jej překonat? Uměli byste toho, kdo k vám přijde – ne s vlastním, ale s lidským utrpením – přesvědčit svým životem? Řekněte bez vytáček!

O řevnivosti ke svým kolegům, o ctižádosti, strachu z nadřazených mnoho nevíme. To je jistě bolavá věc. Na druhé lidi a na poměry, jež sráží křídla mé práci, se člověk často vymlouvá. Hlavně člověk nevěřící. Přesněji: vždycky ten, kdo hledí víc k vnějšku.

Prosíme vás jen ještě na závěr, nemyslete devadesát minut ze sta na vnější stav svého sboru, své farnosti, své církve. A nemyslete si, že tyto myšlenky jsou váš úkol. Nehleďte na množství, nepočítejte a nezávidte si. Nespekulujte a nezoufejte. Vždyť vaším úkolem není převrátit svět; převrátit svět není tak obtížné, jako vychovat dobrého člověka. A něco je ještě obtížnější: být dokonalý sám. Vaším úkolem je zasít semeno, to od vás čeká svět. Bůh od vás čeká, aby to sémě bylo Jeho. Tohle jsme vám chtěli říct: myslíte-li při tom na nás, myslíte na to, abyste nám byli vzorem. Hlavně abyste sami byli dokonalí v lásce ke svým nejbližším.

Závěr

Na závěr všeho chceme ještě jednou zdůraznit to, co jste snad mohli poznat z našeho kusého, nedokonalého a subjektivního popisování a o čem jsme se mnohokrát přesvědčili. Je to naprostá rovnost všech církví v našich očích. Je možné, že je náš pohled zkreslený nebo nesprávný. Avšak není podezřelý, když mnoho církví – aniž by poznalo ostatní, tvrdí, že právě ona je tou pravou církví, že jediné skrze ni je věřícímu možno spasení? Pokud je nám známo, je v Novém zákoně docela jasně řečeno, co má člověk dělat, a je to formulováno tak, aby to pochopil i nevzdělanec. Hlavní rady, zásady, příkazy byly dány a jsou jasné. Spory mezi církvemi vyplývají často z řevnivosti, týkají se často věcí vedlejších a nepodstatných. Všichni kněží, kazatelé a faráři slouží jednomu stejnému Bohu a nelze odsouzením církve nebo denominace uvést vniveč jejich osobní zkušenosti s Ním. Způsob služby je jen forma – vnějšek, a je dobré, že si lidé mohou vybrat. Důležité a podstatné je jen a jen osobní a nejnaternější vztah kněze, kazatele k Bohu. Jak upřímný a opravdový je tento vztah, tak otevřený vztah bude i k lidem a tak dobrý bude i sbor či společenství. Snad každému společenství, církvi, sektě lze něco vytknout a všude je něco nepřijatelného a zlobte se evangelíci či katolíci, je to tak. A znovu opakujeme, že zpravidla to

Zora Procházková a Jan David v době, kdy pracovali na Povstání z pokleku. Brzy po dokončení rukopisu, v čase nadějí a celospolečenských změn, Zora Procházková podlehla těžké nemoci.

nepřijatelné bývá vedlejší, nepodstatné pro křesťanský život. Jen o můj osobní vztah k Ježíši Kristu, o ten jde.

Možná, že jsme někde smysl slov nedobře pochopili nebo chybně tlumočili. Všechno, co by mohlo být důvodem k pokárání kazateli, nechť není bráno v úvahu. A jestli se tu někdo dočte o svém příteli něco špatného, ať tomu nevěří a to špatné ať je na naši hlavu.

V povědomí nezasvěcených – i našem – existuje strach z toho, že úspěšný duchovní ve všech církvích bývá spíš pronásledován. Kdyby tento náš nedokonalý pohled měl zasít seménko vzájemné řevnivosti, nebo dokonce vyvolat nějaké přesuny z dosavadních míst, ať už tak, že by ti – podle nás – dobří kazatelé byli pro přílišné výsledky své práce odsunuti do beznadějných podmínek, nebo ti – ne snad tak dobří, dokonce odesláni do pense, vzniklo by to nejhorší nedorozumění, jaké si je možné představit.

Teď tedy jdeme k vám. Těšíme se na osobní setkání s vámi a hlavně jsme zvědaví, co tomu všemu řeknete. Jdeme k vám.

časopis pro etnologii a příbuzné obory indexovaný v databázi SCOPUS, jeho plné texty (od roku 1892) jsou dostupné v digitální knihovně JSTOR.

Vydává

Etnologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i.

Na Florenci 3, 110 00 Praha 1

Vychází 4× ročně, cena jednoho čísla je 75 Kč, celoroční předplatné 280 Kč.

Obsah čísla 1 ročníku 110/2023

(monotematické číslo *Pozůstalostní inventáře jako pramen výzkumu lidové kultury*)

Editorial (Martin Šimša)

Textiles in seventeenth and eighteenth-century Styria (Austria): Innovation and distribution (Burkhard Pöttler)

Materiálové a střihové inovace ženského sukňového oděvu v 16. století na příkladu pozůstalostních soupisů panství Pardubice (Martin Šimša)

Vybavení interiérů domácností na panství Sovinec ve světle pozůstalostních inventářů ze 17. a 18. století (Josef Svoboda)

Mužský odev 18. storočia v zrkadle súdnych písomností z Liptovskej stolice (Miroslav Nemeč)